

УДК 582.734.4:635.92.05:712.414

**НАРИС ІСТОРІЇ ВПРОВАДЖЕННЯ ПЛЕТКИХ ТРОЯНД У
НАЦІОНАЛЬНОМУ ДЕНДРОПАРКУ
«СОФІЇВКА» НАН УКРАЇНИ**

Мороз О. К., Дениско І. Л.

Національний дендрологічний парк «Софіївка» НАН України
E-mail: denpark@ukr.net

Національний дендрологічний парк «Софіївка» НАН України (надалі «Софіївка»), відомий як одна з визначних світових пам'яток садово-паркового мистецтва кінця XVIII – початку XIX ст., нині є провідним центром інтродукції й акліматизації рослин на теренах Правобережного Лісостепу України.

Про присутність троянд у «Софіївці» вперше згадано у вільному перекладі однойменної поеми С. Трембецького, виконаному графом де Лагардом, який відвідав «Софіївку» в 1811 р., проте не відомо, до якої садової групи ці рослини належали [3]. Більше уваги рослинам у своїх спогадах про «Софіївку» приділяє С. Гроза у 1843 р., і, зокрема, він пише, що на Єлисейських полях «ваза з білого мармуру на гранітному п'єдесталі, оперезана гірляндою троянд, зображує храм Флори» [2].

У наведеному С. Л. Бонезьким у 1927 р. переліку деревних і чагарникових порід парку III Інтернаціоналу, як іменували тоді «Софіївку», зафіксовано 5 видів і 53 сорти троянд [1]. Серед них вочевидь були й плеткі троянди, оскільки за архівними даними в асортименті троянд, що пропонувався до продажу восени 1928 р. – навесні 1929 р. відділом декоративного садівництва Уманського училища садівництва і землеробства (нині Уманський національний університет садівництва), якому належав тоді парк, наведено й шість сортів «витких»: 'Crimson Rambler' НМult, 'Dorothy Perkins' НWich, 'Rubin' НМult, 'Tausendschön' НМult, 'Veilchenblau' НМult, 'Capreolata alba' Ауг. Зміна статусу парку в 1929 р., численні переміни підпорядкування його різним відомствам не сприяли інтенсивній роботі із збагачення колекції троянд.

З метою поновлення й поповнення насаджень «Софіївки» в

1949 р. був створений розсадник декоративних культур площею 20 га, який у 1951 р. розпочав випуск садивного матеріалу. Вже в 1952 р. на ділянці «Головної тераси» Партерного амфітеатру на площі 1,9 га були розпочаті роботи зі створення розарію. Навесні 1953 р. були висаджені 105 шт. плетких троянд трьох сортів: 'Crimson Rambler', 'Rubin', 'Veilchenblau', у 1957 р. — 151 шт. троянд сортів 'Crimson Rambler', 'Dorothy Perkins', 'Gloire de Dijon' Cl T, 'New Dawn' LCl, 'Rubin'. На жаль, з усієї кількості посаджених троянд до 1960 р. збереглося близько 160 кущів, оскільки частина рослин випала внаслідок поганої перезимівлі, інші — внаслідок відсутності поливу в спекотні літні місяці, а також деякі кущі загинули від сильного обламування їх під час цвітіння.

В 1975–1978 рр. на розсаднику було збудовано дві черги установки штучного туману, а в 1983–1985 рр. — теплицю, які стали базою для розробки та вдосконалення технологій розмноження троянд зеленими живцями. Як наслідок виникла потреба у створенні маточних насаджень. Перша маточна ділянка функціонувала протягом 1977–1984 рр., друга — у 1985–1995 рр.; третя — у 1996–2008 рр.; сьогоднішні — закладено в 2009 та 2018 роках. Оскільки маточні насадження поступово зріджувалися, а сортимент потребував змін, у різний час на зазначених ділянках були представлені плеткі троянди 42 сортів.

Метою створення колекції плетких троянд у «Софіївці» є їх випробування для подальшого добору сортів, придатних для застосування у вертикальному озелененні за природно-кліматичних умов Правобережного Лісостепу України. Від 1970-х років вона поповнюється завдяки проведенню експедиційних досліджень і співпраці з вітчизняними й іноземними ботанічними установами та квітникарськими підприємствами. За архівними даними кількість сортів плетких троянд у колекційному фонді «Софіївки» в різні десятиліття становила: 1978 р. — 6 сортів (7,1 % загальної кількості сортів троянд колекційного фонду), 1984 р. — 21 сорт (15,0 %), 1990 р. — 29 сортів (8,0 %), 2000 р. — 23 сорти (7,3 %), 2010 р. — 48 сортів (8,2 %), 2018 р. — 60 сортів (9,0 %; серед них 5 сортів Hybrid Multiflora, 1 сорт Miscellaneous, 5 сортів Hybrid Wichuraiana, 49 сортів Large-Flowered Climber).

Перша колекційна ділянка троянд була створена 1985 року. На ній було представлено близько 200 сортів троянд 7 садових

груп, і, зокрема, плеткі троянди 6 сортів: 'Flammentanz' LCl, 'Glenn Dale' LCl, 'Grand Hotel' LCl, 'Gruss an Heidelberg' LCl, 'Krasnyi Maiak' HWich, 'Oranzhevoe Solnyshko' LCl. Сучасну колекційну ділянку розбили 1996 р. Вона неодноразово зазнавала реорганізації, і нині на ній зібрані троянди 301 сорту, що належать до 13 садових груп, серед яких 8 сортів плетких троянд: 'Eden Rose-85' LCl, 'Golden Showers' LCl, 'Grand Hotel', 'Indigoletta' LCl, 'New Dawn Rouge' LCl, 'Rubin', 'Polka' LCl, 'Schwanensee' LCl.

Оскільки вказана колекційна ділянка могла вмістити лише обмежену кількість плетких сортів, високорослі троянди, починаючи з 2010 р., стали розмішувати на колекційно-інтродукційній ділянці ім. В. В. Мітіна. Нині тут представлені плеткі троянди 19 сортів: 'Albertine' HWich, 'César' LCl, 'Elfe' LCl, 'Golden Gate' LCl, 'Grandessa' LCl, 'Grand Hotel', 'Händel' LCl, 'Krymskije Zori' LCl, 'Laguna' LCl, 'Maikl' LCl, 'Mon Jardin et Ma Maison' LCl, 'Naheglut' LCl, 'Nahéma' LCl, 'Papi Delbard' LCl, 'Polka-Babochka' LCl, 'Red Parfum' LCl, 'Schwanensee' LCl, 'Super Excelsa' HWich, 'Vodopad' LCl.

Сьогодні розарій збудований у 1998 р. Початково ділянка плетких троянд займала територію вздовж огорожі, що відокремлює «Софіївку» від вулиці Київської. Тут були висаджені троянди 15 сортів. У 2009 р. було продовжено насадження плетких троянд вздовж паркану, що межує із в'їзною зоною «Софіївки». Нині в експозиції розарію представлені плеткі троянди 23 сортів: 'Aloha' LCl, 'Bleu Magenta' HMult, 'César', 'Coral Dawn' LCl, 'Eden Rose-85', 'Elfe', 'Flammentanz', 'Ginger Syllabub' LCl, 'Golden Showers', 'Indigoletta', 'Khersones' LCl, 'Krasnyi Maiak', 'Laguna', 'Nahéma', 'New Dawn Rouge', 'Oranzhevoe Solnyshko', 'Paul's Himalayan Musk' Misc., 'Penny Lane' LCl, 'Polka', 'Rosarium Uetersen' LCl, 'Sombreuil' LCl, 'Veilchenblau', 'Wartburg' HMult. Крім того, для вертикального озеленення на розарії використані троянди інших садових груп: Species roses: *Rosa centifolia* L.; Hybrid Kordesii: 'Adzhymushkai', 'Sympathie'; Climbing Hybrid Tea: Gloria Dei Climbing; Climbing Patio: 'Laura Ford', 'Twist'; Shrub: 'Ash Wednesday', 'Ave Maria', 'Feuerwerk', 'Gertrude Jekill', 'Westerland'. Колекція троянд розарію також служить джерелом чистосортного матеріалу для вегетативного розмноження.

На території «Софіївки» найзначнішими з експозиційних ділянок з плеткими трояндами є: оздоблення паркану автостоянки, ділянки на адміністративній зоні, декорування підпірної стінки Партерного амфітеатру, оздоблення Меморіальної зони на вул. Київській.

Отже, ґрунтуючись на історичних документах, з'ясовано, що троянди використовуються в «Софіївці» для вертикального озеленення, починаючи з першої половини XIX ст. Від 1920-х років плеткі сорти, не зважаючи на складність їх утримання, є обов'язковою складовою колекційного фонду троянд, а з 1950-х років — одним з найбільш пізнаваних елементів експозиційних ділянок рослин у «Софіївці».

1. Бонецький С. Деревні та чагарникові породи парку III Інтернаціоналу (кол. «Софіївка») м. Умані / Бонецький С. // Тр. с.-г. ботаніки. – Харків : Рад. селянин, 1927. – Т. I, вип. 4. – С. 189–194.
2. Groza S. Opisanie Sofiówki przez S. Gr. / S. Gr. // Rimembranza, 1843. Józefa Krzeczковского. – Wilno : Drukiem Józefa Zawadskiego, 1843. – Т. 1. – S. 41–67.
3. Trembecki S. Sophiowka : Poème polonais par Stanislas Trembecki, traduit vers français par le comte de Lagarde / Stanislaw Trembecki. – Vienne : L'Imprimerie d'Antoine Strauss, 1815. – 162 p.

УДК 582.091:581.14:502.3](477.84)

**ДОСЛІДЖЕННЯ РОСТУ ПАГОНІВ ДЕРЕВНИХ РОСЛИН
ЗАЛЕЖНО ВІД ЧИННИКІВ АТМОСФЕРНОГО ПОВІТРЯ
В УРБАНІЗОВАНОМУ СЕРЕДОВИЩІ м. ТЕРНОПОЛЯ**

Москва В. М., Барна М. М.

Тернопільський національний педагогічний університет імені
Володимира Гнатюка

E-mail: barna@chem-bio.com.ua

Розвиток промисловості, її екологічно необґрунтоване розміщення, інтенсивне збільшення кількості рухомого автомобільного транспорту, який є одним з найбільших